

Ά μέρος
Αρχή του χρόνου

Το Νόημα της ζωής
(σε περίληψη)

I

Μια συναρπαστική ψυχή

ΘΕΛΩ ΝΑ ΞΕΡΩ ΤΟ ΝΟΗΜΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ. Μόλις πριν από λίγο καιρό φοβόμουν ότι θα πεθάνω και δεν θα έχω προλάβει ν' ανακαλύψω τίποτε. Από μικρό παιδί, από τότε που θυμάμαι τον εαυτό μου, την Αθήνα με τον ηλιόλουστο γαλάζιο ουρανό να σκάει μύτη μέσα από τα αιωνόβια δέντρα του Εθνικού Κήπου, την πεθαμένη εφημερίδα *Εμπρός* και την αρχαία εφημερίδα *Ακρόπολις*, τον αγριεμένο πατέρα μου με καμπαρντίνα Χόμφρεϊ Μπόγκαρτ και την προκλητική μητέρα μου με γάμπες Σίρλεϊ ΜακΛέιν – από τότε κιόλας, για όλα τα θαυμάσια της ζωής μπορούσα να αδιαφορήσω με αυτοκρατορική απαξίωση, κι ως παραξενευόμενος ηδονικά πολύ με τον αττικό ουρανό, με τα γεγονότα των εφημερίδων που έσταζαν καημό και πίκρα και με τους ασυλλόγιστους μετεμφυλιακούς μου γονείς – ναι, για όλα μπορούσα να αδιαφορήσω μεγαλοπρεπώς εφόσον, στα παιδικά γερακίσια μου μάτια, μία και μόνο μία υπήρξε η πρώτη και η έσχατη αγωνία μου: Το Νόημα.

Κάποιοι, όταν με ακούνε να θέτω έτσι καθαρά το ζήτημα, χαμογελούν συγκαταβατικά – και καλά, το έχουν ξεπεράσει το θεματάκι και πια δεν τους λέει τίποτε, αφού έτσι κι αλλιώς όλα είναι σκατά, ή χαμογελούν προκλητικά έως ειρωνικά – και καλά, ακόμα δεν το κατάλαβες, ρε φίλε, μήπως μεγάλωσες σε φυλακή, ότι τάχα αυτοί το κατέχουν από γεννησιμιού τους το μυστικό κ.λπ., κ.λπ.

Όποτε γίνεται λόγος για το νόημα της ζωής οι άνθρωποι για κάποιο περίεργο λόγο τα χάνουν και η αμηχανία τους κάνει εύκολα χυδαίους. Μόνο οι ακαλλιέργητοι άνθρωποι σέβονται την αγωνία μου για το θέμα: αυτοί που δεν πρόλαβαν, δεν σπούδασαν, δεν έμαθαν, δεν έβγαλαν λεφτά, κι ούτε θα βγάλουν ποτέ. Κάποιοι που ζούνε μακριά από τις πόλεις. Άξεστοι βουνίσιοι. Σκληροί νησιώτες. Για κάποιο λόγο αυτές οι κατηγορίες ανθρώπων διστάζουν ευκολότερα τον πόνο μου, με καταλαβαίνουν. Έχω γνωρίσει από κοντά αυτά τα διαφορετικά είδη κατανόησης και ξέρω.

Έως πολύ πρόσφατα το Νόημα διέφευγε και από μένα. Μέχρι που... συνειδητοποίησα ότι καμία γυναίκα δεν ήρθε μαζί μου για τα λεφτά μου. Δεν είχα ποτέ αρκετά. Καμία γυναίκα δεν ήρθε μαζί μου για το αυτοκίνητό μου. Είχα πάντα υποτυπώδη αυτοκίνητα. Καμία

γυναίκα δεν ήρθε μαζί μου για το κορμί μου. Στα νιάτα μου είχα το καλύτερο, ακριβώς αυτό που ζητάνε οι γυναίκες από ένα αντρικό κορμί, αλλά δεν το ήξερα, τότε δεν είχα την παραμικρή ιδέα απ' αυτό το σύνθετο ψυχολογικό πλέγμα αξιών που οι γυναίκες αναζητούν σ' ένα κορμί, δεν το εκμεταλλεύτηκα καθόλου, τους το πούλησα πάμφθυνα, συνήθως το χάριζα χωρίς κανένα σπουδαίο αντάλλαγμα. Συμπεραίνω ότι οι γυναίκες που ήρθαν μαζί μου συγκλονίστηκαν από κάτι άλλο. Από τη συναρπαστική μου ψυχή.

Ούτε αυτό το φανταζόμουν μέχρι πρότινος. Κι όμως, ανακάλυψα ότι είναι αλήθεια. Κάτι τις συγκινούσε. Κάτι έβρισκαν. Αλλά εγώ δεν ήξερα ότι έχω αξιέραστο κορμί. Δεν ήξερα ότι έχω αξιέραστη ψυχή. Εκείνες ήξεραν. Κι όμως, δεν μου το ανέφεραν ποτέ· ούτε όποτε τύχαινε να αποχωρήσουν εκείνες πρώτες από τη μεγαλύτερη ή μικρότερη συνάφειά μας (εξαιτίας, εννοείται, της ακατανόητης συμπεριφοράς μου) ούτε όταν έφευγα πρώτος εγώ (για τον ίδιο λόγο).

Μέχρι πριν από λίγο καιρό πίστευα ότι οι γυναίκες συνδέονταν μαζί μου επειδή απλώς τους το είχα ζητήσει. Επειδή ήμουν απλώς ευγενής και πειστικός στη θεμελιωμένη απαίτησή μου να συνυπάρξουμε επ' αόριστον. Εγώ εφορούσα προς τον σκοπό που με οδηγούσε το γενετήσιο ένστικτο και η κοινωνική μου αγω-

γή κι αυτές αποδέχονταν. Έτσι απλά. Ποτέ δεν μου πέρασε απ' το μυαλό ότι μπορεί ν' αξίζω κάτι παραπάνω κι εγώ. Παραπάνω απ' αυτό. Κάτι που να μπορεί να εμπνεύσει μια διαφορετικού τύπου αυτοπεποίθηση. Μια διαφορετική αντιμετώπιση των γυναικών, της ζωής. Ποτέ.

Οι γυναίκες παρέμειναν σ' όλη μου τη ζωή μικρές αλεπούδες κι εγώ ένας αμάθης κυνηγός του Μεσαίωνα. Ως προς αυτό υπήρξαν φορές στη ζωή μου που σε τίποτε δεν διέφερα από το τελευταίο «καμάκι» της Ρόδου ή της Κρήτης – ίδιος με τόσους κουτοπόνηρους άντρες σ' εκείνες τις καταθλιπτικές δεκαετίες του εξήντα και του εβδομήντα. Αυτό που με διέσωσε από αυτό τον όχλο της νεοελληνικής ανδροπρέπειας ήταν το γεγονός ότι εγώ (αντίθετα με τις προτιμήσεις των συνομηλίκων μου) βαριόμουν απελπιστικά τις μη Ελληνίδες – με εξαίρεση τις Μαορί, τις Ινδές και τις Γιαπωνέζες, αλλά τέτοια ευγενή είδη δεν παρεπιδημούν εδώ κι ούτε έτυχε πουθενά αλλού να διασταυρωθώ μαζί τους.

Επαναλαμβάνω: Ποτέ δεν φαντάστηκα ότι η ψυχή και το σώμα μου θα μπορούσαν να έλεγαν κάτι σε κάποιες γυναίκες με ενδιαφέρουσα ψυχή και αξιέραστο σώμα. Δεν φαντάστηκα στιγμή ότι αξίζω κάτι για τις γυναίκες, πέρα από τη σύντομη εκείνη διάρκεια, τα λίγα εκείνα λεπτά που χανόμουν απόλυτα στα φιλιά τους,

στην αγκαλιά τους, και δεν χρειαζόταν να κάνω καμία σκέψη.

Βαθιά μέσα μου αγαπούσα τις γυναίκες. Από παιδάκι. Χωρίς να ξέρω τον ακριβή λόγο. Ένστικτο, κοινωνικά προσδιορισμένη ανάγκη και αταβιστικός θαυμασμός, όλα αυτά υπήρξαν για μένα ένα μπερδεμένο, αζεδιάλυτο κατιτί κάθε φορά που ερχόμουν αντιμέτωπος με το άλλο φύλο, με τη συμμαθήτριά μου στην πέμπτη δημοτικού, την Μπέτυ, η οποία, ένα δειλινό, σαν να την ενοχλούσε κάτι, κατέβασε αναπάντεχα το βρακάκι της εμπρός στα έκπληκτα μάτια μου ώστε αυθόρμητα δάκρυσα... και με την άλλη στο γυμνάσιο, την ξανθούλα Έμιλυ, που απλώς με κοίταξε προκλητικά στα πέντε (ίσως και παραπάνω) μέτρα και για πρώτη φορά στη ζωή μου (που δεν την ξεχνάω ποτέ) ο μικρός καυλός ανάμεσα στα πόδια μου μ' εμπόδισε να απομακρυνθώ από κείνη, στο πρώτο βήμα κόντεψα να πέσω κάτω, δεν ήξερα τι να τον κάνω, είχε μεγαλώσει ανεξέλεγκτα, δεν τον όριζα, οπότε μεμιάς άνοιξα διάπλατα τα κουμπιά στο παντελόνι και, ανερυθρίαστα (για έναν τρίτο που θα με παρακολουθούσε ως ηδονοβλεψίας του δειλινού) πλην κατακόκκινος από τον ερεθισμό, της τον πρότεινα θέλοντας οπωσδήποτε να μοιραστώ μαζί της αυτό το πανάρχαιο μέτρο μήκους που εκτάκτως γεφύρωνε την απόσταση των πέντε μέ-

τρων (ίσως και παραπάνω) που εκείνη τη στιγμή μάς χώριζε.

Αλλά δεν τις αγαπούσα τυφλά τις γυναίκες, όσο τις μάθαινα καλύτερα, όσο μεγάλωνα. Οι μικροαπατεωνιές που σοφίζονται από πολύ μικρές για να επιβιώσουν στην αδίστακτη αντρική κοινωνία, οι παλιοπουτανιές τους για να καταφέρουν να παντρευτούν τον άτυχο που θα τις τρέφει στον αιώνα, η ευκολία με την οποία γίνονται δούλες στο πρώτο καθίκι που θα τις αρχίσει στις σφαλιάρες, οι στριγκλιές και οι υστερίες τους μόλις στριμωχτούν σε θέση άμυνας για το παραμικρό, η δυστυχία τους μεταξύ τριάντα και σαράντα ετών, ώσπου να καταλήξουν με ποιον τυφλωμένο τύπο θα εξασφαλίσουν/διεκπεραιώσουν το ζωτικό ζήτημα των παιδιών, τα κλάματα στα οποία καταφεύγουν για να υπογραμμίσουν την παραμικρή δύσκολη περίπτωση της ζωής (που συνήθως δεν τις αφορά άμεσα εφόσον έχει συμβεί σε κάποιον τρίτο), η γενική στατιστική που αποδεικνύει ότι μ' αυτά και μ' αυτά κατά κανόνα καταφέρνουν και ζούνε περισσότερα χρόνια από τον άντρα τους, όλα αυτά τα σικαινόμουν ανέκαθεν. Εξακολουθώ να τα σιχαίνομαι.

Έτσι, οι γυναίκες έκαναν πάντα την εμφάνισή τους στη ζωή μου σαν ανοιξιάτικη μπόρα, ίσα ίσα για να ζήσω

μια μικρή «ρομαντική» ιστορία ημερών, εβδομάδων, μηνών, ενός, άντε δύο, το πολύ τριών χρόνων. Μικρές αλεπούδες: Τις χαίρεσαι μια στιγμή, δύο, άντε τρεις, κι ύστερα φρουουπ! χάνονται μ' εκείνα τα χαριτωμένα τους πηδηματάκια στο δάσος.

Στο πρόσωπό μου καμία γυναίκα δεν αντίκρισε ποτέ τη διάρκεια των αισθημάτων, τη σταθερότητα της οικογενειακής υποκρισίας, την ασφάλεια των δοσμένων θεσμών – ούτε καν ως προοπτική. Ποτέ. Οι γυναίκες που πόνταραν πάνω μου τις προσδοκίες τους για μια κλασική οικιακή οικονομία τα έχασαν όλα. Γι' αυτό και όσες θέλησαν να κρατήσουν κάτι από μένα κράτησαν μόνο άψυχα δείγματα του κοινού μας βίου (ψυγεία, ακριβά ηχητικά συστήματα, κουζίνες, ωραία πιάτα και ποτήρια, τηλεοράσεις, αυτοκίνητα, φυτά εσωτερικού χώρου, κρεβάτια μαζί με τα σεντόνια, πλήρεις τραπεζαρίες, βιβλιοθήκες άδειες από βιβλία κ.λπ.)· δεν τους άφησα πολλά περιθώρια να εξασφαλίσουν ανάγλυφες αναμνήσεις: Η εξαφάνισή μου από την έως τότε κοινή ζωή μας συνέβαινε ως κοπή ομφάλιου λώρου (στις καλύτερες περιπτώσεις), ως ακαριαία αποκοπή ζωτικού μέλους, ως λοβοτομή ή ως τεκτονικό ρήγμα.

Είναι αλήθεια. Η απόσχισή μου από τον κοινό μας βηματισμό είχε πάντα τη μορφή καρατόμησης, ακρωτηριασμού, υστερεκτομής, σεισμού. Αλλά ο ακρωτη-

ριασμένος ήμουν πάντα εγώ. Όλο εκείνο το οικοδόμημα αμοιβαιότητας που είχα φαντασιώσει ότι μπορεί να υπάρξει είχε διαμιγεί καταβαραθρωθεί: Μέσα μου, πολύ βαθιά μέσα μου, σ' εκείνη τη σκοτεινή σπηλιά της πρώτης μου πίστης, της πρωταρχικής, ότι ο κόσμος δεν είναι τόσο κακός, δεν είναι τόσο απάνθρωπα ψεύτικος, τόσο αχρείαστα χρηματισμένος, τόσο τελικά φτωχός κι ότι επομένως ναι, μπορεί, μπορεί να θεμελιώσει κάτι γερό με μια άλλη ψυχή. Αυτή η πρωταρχική πίστη, που αν την εξετάσει κανείς επιφανειακά μοιάζει με μελόδραμα τύπου μπελκάντο ή με ιστορία Άρλεκιν, δεν με εγκατέλειψε ποτέ. Μόνο που κάθε νέος χωρισμός τσάκιζε κι ένα της κομμάτι. Στα πενήντα μου, ύστερα από αλλεπάλληλους ακρωτηριασμούς, τα θεμέλια αυτού του οικοδομήματος μοιάζουν με ίχνη προϊστορικού ναού. Μόνο ειδικοί αρχαιολόγοι-ψυχίατροι μπορούν να εικάσουν ότι εδώ κάποτε υπήρξε κάτι αξιομνημόνευτο.

Στις γυναίκες έμαθα από νωρίς να λέω αμυντικά ψέματα. Επειδή δεν τους άρεσε ποτέ να κάνουν αυτό που ήθελα εγώ. Κι αφού βαριόμουν να το διεκδικήσω, υποχωρούσα. Όπως εκατομμύρια άντρες. Σπανίως με μια γυναίκα είμαι ο εαυτός μου (εκτός αν είναι απλώς φίλη μου). Περιμένουν ανέκαθεν από μένα μια εικόνα που δεν με ενδιαφέρει να τους παρέχω. Περιμένουν σε

μένα την αντανάκλαση του καθρέφτη τους κι επειδή δεν γίνεται να είμαι ο καθρέφτης τους, με θέλουν καθρέφτη του καθρέφτη τους. Καθόλου δεν μου αρέσει να είμαι καθρέφτης*.

Γι' αυτό καμία γυναίκα δεν έμαθε ποτέ καμία αλήθεια μου. Σε όλες όσες ψιθύρισα «σ' αγαπώ» κατά βάθος διηγήθηκα αμυντικά ψέματα. Πάντα. Για να εμποδίσω με όσο το δυνατόν μεγαλύτερη ασφάλεια αυτή την ανόητη, κατακτητική τους επέλαση. Σε καμία δεν είπα την πάσα αλήθεια. Όλες με πίστεψαν. Για τον απλό λόγο ότι δεν ξέρουν να ξεχωρίζουν το ψέμα από την αλήθεια, το είδωλο στον καθρέφτη από τον πραγματικό άνθρωπο. Συνηθισμένες στον καθρέφτη, στην πουτανιά, στο ψέμα και στην απατεωνιά. Στις πιο ειλικρινείς μου ομολογίες, όταν κατάφερα να πω «σ' αγαπώ» συνήθως εννοούσα: «Τώρα περνάμε μια χαρά, δεν έχω

* Παρεμπιπτόντως: στη λογοτεχνία με κουράζει αφάνταστα ο ρεαλισμός του «καθρέφτη» τύπου Μπαλζάκ, Χόθορν, Όστεν κ.λπ. Με συγκινεί περισσότερο ο γερμανικός ρομαντισμός, οι πρωτομοντερνιστές τύπου Φλομπέρ, Σταντάλ, Τζέιμς, Σνίτολερ και, οπωσδήποτε, οι μεγάλοι Ρώσοι δάσκαλοι του λεγόμενου χρυσού αιώνα. Δεν είναι τυχαίο ότι από τον Μπαλζάκ μου αρέσει μόνο ο *Σαραζίνος* του (που έχει σαφέστατα ρομαντικές επιρροές) και το *Συμβόλαιο Γάμου* (αυτό για πολύ ειδικούς λόγους που εξηγούνται παρακάτω).

οχεδόν κανένα παράπονο. *Μπορείς όμως να μην μιλάς άλλο (μου ερχόταν να πω την ίδια στιγμή) επειδή τώρα, γαμώ το κέρατό μου, απολαμβάνω το τοπίο της λίμνης; Ή, σε άλλη περίπτωση: Εντάξει, σ' αγαπώ. Μπορείς όμως να μην μιλάς άλλο επειδή δεν μ' αφήνεις να συγκεντρωθώ που θέλω να απολαύσω τη ρακή μου;*

Σε κάθε παρόμοια περίπτωση, θα μπορούσα οπωσδήποτε να προσθέσω (αλλά δεν το έκανα, από κακώς εννοούμενη διακριτικότητα): «Καλά περνάμε, αλλά εσύ ζητάς κάτι ακόμα, κάτι παραπάνω, κάτι ξένο από μένα, το οποίο όμως εγώ, όχι ότι δεν θέλω, αλλά, πολύ συγκεκριμένα, αδυνατώ, δεν το κατέχω ώστε να σ' το δώσω. Αν δοκιμάσω να σου δώσω αυτό που δεν μου ανήκει θα πω ψέματα πρώτα στον εαυτό μου. Οπότε προτιμώ να λέω ψέματα σε σένα για να συνεχίσω να περνάω καλά. Διόρθωση: να περνάμε καλά. (Αυτό το άλλο που ζητάς μόνο εσύ η ίδια μπορείς να το δώσεις στον εαυτό σου: Κοιτάξου σ' έναν καθρέφτη και θα το έχεις. Κατά κανόνα είναι κάτι δικό σου, κάτι που προφανώς ήδη έχεις κρυμμένο βαθιά στο θησαυροφυλάκιο της φιλόργυρης ψυχής σου και γι' αυτό σου είναι αδύνατον να το αποχωριστείς στη συμβίωσή σου με τον άλλον κ.λπ., κ.λπ.)».

Κάπως έτσι πέρασα τα καλύτερά μου χρόνια. Με γυναίκες όλων των ειδών, αλλά χωρίς το πολυπόθητο Νόημα. Θα πείτε τώρα, τι σχέση έχουν αυτά τα δύο, για ποιο λόγο τα συνδέω. Επειδή, παρ' όλα αυτά, το Νόημα περνάει μέσα από εκείνες! Απλώς οι περισσότερες δεν το ξέρουν. Κι εγώ το έμαθα πολύ πρόσφατα, τώρα που πια είναι δύσκολο να σχεδιάσω από την αρχή τη ζωή μου. Αλλά αφού το έμαθα, θα πρέπει να το διηγηθώ, για να διευκολύνω την ομαλή εξέλιξη του ανθρώπινου είδους, για να κάνω ευτυχέστερους μερικούς άντρες και, ποιος ξέρει, ίσως και κάποιες γυναίκες που κράτησαν κάτι από τον καιρό που υπήρξαν μικρές, ελεύθερες αλεπούδες.